

RETTSSIKKERHET OG RETTSLIG KONTROLL UNDER FULLBYRDELSE AV FRIHETSBERØVENDE SANKSJONER

AV JOURNALIST GERD BENNECHE, OSLO

Den norske Kriminalmelding inneholder ikke meget om rettssikkerhetsgarantiene under fullbyrdelse av frihetsberøvende sanksjoner. Meldingen nøyer seg stort sett med å vise til Stortingsmeldingen om rettssikkerhet i institusjoner. Det er melding nr. 32 for 1976/77, og da denne meldingen er begrenset til institusjoner innenfor sosial- og helsesektoren står det intet om fengsler.

Likevel synes jeg melding nr. 32 gir et godt utgangspunkt for et krav om økte rettssikkerhetsgarantier innenfor fengslene, fordi den i sin analyse av problemene innenfor institusjoner som faktisk har hånd om mennesker hele døgnet, også gir bidrag til forståelse av maktbalansen innenfor fengslene. Det er en klar forskjell mellom det å sitte i fengsel og det å legge seg frivillig inn i en institusjon for psykisk utviklingshemmede. Men forskjellen mellom det å være under lovens tvang og nødens tvang behøver ikke være så særlig stor.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Rettssikkerhetsmeldingens oppspaltning av rettssikkerhetsbegrepet i forskjellige elementer og vil trekke fram de elementer jeg synes har særlig relevans til fengselssituasjonen.

Det første element som nevnes er

Kravet på å ha visse verdier i fred.

Fengselsloven hviler på det prinsipp at straffen skal være begrenset til selve frihetsberøvelsen, i Fengselskomitéens innstilling fra 1956 er det kommet til uttrykk på denne måten:

»Komitéen vil sterkt fremholde att straffullbyrdelsen ikke skal føre med seg flere og større innskrenkninger for den domfelte enn de som er nødvendige for å gjennomføre frihetsberøvelsen, opprettholde ro og orden i anstalten, og for mest mulig å sikre seg mot skadelig påvirkning fangene imellom. Komitéen vil videre uttale at frihetsberøvelsen bør tilrettelegges slik at den i størst mulig omfang tilsvare forholdene i det frie liv.«

Fangene skal altså ha visse verdier i fred. Det er etter mitt skjønn et sterkt element i rettssikkerhetsbegrepet. Utgangspunktet er retten til en personlig integritet, innskrenkninger i denne skal være unntak som er nødvendige for å gjennomføre frihetsberøvelsen, opprettholde ro og orden og sikre seg mot skadelig påvirkning fangene imellom. Dette rettighetsaspektet kommer dårlig til uttrykk i lover og regelverk som mer synes å bygge på

det syn at frihetsberøvelsen er total og at avgrensningene i denne totale frihetsberøvelse tilstås som begunstigelser. Hadde man bygget på rettighetsgrunnlaget måtte man etter mitt skjønn klarere definert de enkelte verdier vi i en rettsstat ser som fundamentale, for så å vurdere hvilke innskrenkninger i disse verdier fangetilværelsen gjør nødvendig. Det gjelder f. eks. verdier som ytringsfrihet, organisasjonsfrihet, retten til kommunikasjon med andre mennesker, fri tilgang til det trykte ord etc. Det gjelder også den kroppslige integritet og retten til å ha sider ved sitt privatliv i fred, en rett man kan komme betenkelig nær gjennom de personundersøkelser som etter reglementets § 52 nr. 1 er obligatorisk for alle som skal sone mer enn 6 måneders fengselsstraff. I hvilken grad regler om brevrensning, regler om besøk, reglene om kroppsvitasjon, retten til å motta lesestoff og retten til å sende ut manuskripter i praksis ville vært annerledes, er det vanskelig å ha en mening om fordi praksis i stor grad også henger sammen med ressursene som tildeles fengslene. Men det er vel en viss grunn til å tro at reglene ikke ville gitt så vid åpning for fengselsadministrasjonens skjønn som tilfellet er idag. Politisk uenighet om hvilke verdier en fange skal ha i behold vil også komme riktigere til uttrykk når et reglement skal slå dem fast, enn når uenigheten blir aktualisert i en strid om hvorvidt KROM skal kunne ha møte på Ila eller sende rundskriv til fangene. Selv med en solid skepsis til hva man kan oppnå gjennom regler og forskrifter i et lukket miljø med sin egen kultur, har jeg tro på at *noe* kan oppnås.

De neste elementer i rettsikkerhetsbegrepet som melding nr. 32 nevner henger nøye sammen, nemlig kravet om innholdsmessig riktige avgjørelser og forutberegnelighet. Det er alment godtatt at rettssikkerheten er størst i et rettighetssystem. Regelverket gir klar informasjon om hva den enkelte har krav på å få eller hvilke inngrep som må tåles. Jo større rom for skjønn regelverket åpner for, jo mindre blir veiledningen, jo større blir utryggheten. Inngrep som kan utøves etter skjønn og etter et regelverk som gir få normer for skjønnsutøvelsen, gjør forutsigbarheten liten. Når et gode tildeles som en begunstivelse etter rent skjønnsmessige kriterier, er forholdet det samme. Og Fengselslovens kapittel om behandlingen av de innsatte er full av uttrykk som ikke bare åpner for et vidt skjønn, men som også indikerer at skjønnet bør utøves etter rene hensiktsmessighetskriterier. »Såvidt mulig«, »når det finnes formålstjenlig«, »når det anses hensiktsmessig«, »når særlige grunner taler for det« – uttrykkene finnes spredt jevnt utover fengselsloven, og gir nesten ingen fyrlykter for den som leter etter hva loven tilstår ham av rettigheter.

Utrygghet og usikkerhet må være særlig belastende i et så lukket system som et fengsel, med rikelig av tid til å finmåle straffens rettferdighet, ikke bare i forhold til den gjorte gjerning, men også i forhold til de onder og goder som blir medfanger til del.

Det later til å være forholdsvis stor enighet om verdien av forutsigbar-

heten i systemet. I et foredrag underdirektør Iver Huitfeldt holdt om rettsikkerheten i fengselsinstitusjonene, hevdet han at praksis for lengst har etablert en ordning der grensene for skjønn er sterkt innsnevret; begunstigelserne må idag i stor utstrekning oppfattes som rettigheter. Men han var heller ikke i tvil om at en revisjon av fengselsloven ganske sikkert vil bygge opp et *formelt* rettighetssystem for fanger.

Vi ser mange tegn på at det vil bli slik. Når det gjelder noe så vesentlig som adgangen til prøveløslatelse er rettighetsaspektet behandlet av Straffelovrådet i Rådets innstilling om kriminalomsorg i frihet.

»Lenge ble prøveløslatelse betraktet som en begunstivelse, som man tilsto innsatte etter en nøye prøving av den enkelte sak. --- men prøveløslatelsen har etterhvert fått en endret karakter. --- Denne prøveløslatelsen (det gjelder etter $\frac{2}{3}$ av utstått straffetid) er etterhvert blitt et regelmessig og integrerende ledd i fullbyrdelsen av frihetsstraffer av noen varighet. --- ordinær prøveløslatelse kan ikke lenger anses for å være en særlig begunstivelse av innsatte som har gjort seg fortjent til en slik avkortning. Utviklingen på dette område har ført til at innsatte som fyller lovens regler om tidsfrister, mener å ha krav på å få innvilget prøveløslatelse etter to tredjedels tid. Slik praksis etterhvert har utviklet seg, kan denne betraktningmåte forankres i faktiske forhold.«

sier Straffelovrådet.

De samme betraktninger er kommet til uttrykk i innstillingen om Villkorlig frigivning fra den Nordiske Strafferettskomitéen fra 1978. Komitéen ser det som en stor fordel om prøveløslatelsespresumsjonen får klart uttrykk i loven og administrasjonens mulighet for å utøve skjønn nøye bindes til forutsetninger som er lagt fast i loven. Hvor langt man vil gå når det gjelder å bytte ut begunstigelsesprinsippet med rettighetsprinsippet er vel ennå uklart. Vil det f. eks. også gjelde løslatelse etter fengselslovens § 36 etter utstått halv tid – det gjenstår å se. Men rettighetstanken vinner stadig større terreng innen våre sosiale system, og ventelig vil den by også de innsatte fordeler. Den vil ventelig også omfatte flere goder, f. eks. permisjonsadgangen.

Derved økes de elementer i rettsikkerhetsbegreppet som gjelder krav om at avgjørelser skal være »riktige« i forhold til regelverket og kravet til forutsigbarhet.

Det burde heller ikke være så svært vanskelig å få godtatt at de regler som styrer det interne, daglige liv bør utformes med mindre rom for skjønn enn tilfellet er idag. Det gjelder gjerningsbeskrivelsen som kvalifiserer for disiplinærtiltak og refselse, og det gjelder kriteriene for valg av refselsesmiddel.

Upartisk og uhildet saksbehandling er et element i rettsikkerhetsbegreppet som byr på problemer innenfor enhver institusjon som forvalter menneskers liv på døgn tid. En rekke avgjørelser *må* fattes innenfor institusjonen, av

institusjonens ledelse, og da er det vanskelig å unngå at tilliten til upartiskhet og uhildethet blir svekket. Når det gjelder prøveløslatelse har Straffelovrådet i sin innstilling foreslått at nektelse av prøveløslating skal kunne prøves av retten også forsåvidt angår forvaltningens skjønn. Men forøvrig vil de aller fleste avgjørelser treffes av fengselsdirektøren og klageinstansen vil være Fengselsstyret. Å få de innsattes aksept på at administrasjonen er et upartisk og uhildet organ innenfor et så tett og lukket samfunn som et fengsel er neppe mulig.

Når Rettssikkerhetsmeldingen inkluderer som et element i begrepet at man skal unngå umyndiggjørelse av individet, noe som igjen kan reise krav om egendeltakelse f. eks. ved opprettelse av regelverk, er vel også dette et element der man innenfor fengselsvesenet i høy grad må resignere. Noe kan oppnås ved gode saksbehandlingsregler, og idag gjelder forvaltningslovens regler om saksbehandling noe modifisert for nesten alle fengselsmessige avgjørelser. Hvordan loven følges i praksis vet jeg ikke. Jeg kan bare her holde meg til det nevnte foredraget av underdirektør Huitfeldt hvor han sier at de saksbehandlingsprosedyrer som følges idag ikke er helt tilfredsstillende i relasjon til forvaltningslovens og fengselslovens krav. Og på enkelte områder er heller ikke forvaltningslovens krav gode nok. Det gjelder f. eks. den innsattes rett til aktinnsyn. Han har f. eks. ikke noe ubetinget krav på å få se interne saksdokumenter og uttalelser fra sakkynndige. Om han får oppfylt sitt krav på å få gjøre seg kjent med de faktiske opplysninger som står i disse hemmelige dokumenter, vil være helt avhengig av hvordan forvaltningen tolker begrepet faktiske opplysninger og hvor behjelpelig de er med å gjøre den innsatte kjent med at slike opplysninger finnes.

Når man innen fengselsvesenet må resignere når det gjelder visse elementer i rettssikkerhetsbegrepet, er det nødvendig at man styrker andre elementer der fangesituasjonen i sig selv ikke er noen hindring for å oppfylle ideelle krav. Jo bedre rettshjelp man kan gi den innsatte, jo bedre vil f. eks. også balansen mellom partene bli. Man kan spørre hvilken virkning for saksbehandlingen dette vil ha. Jeg synes ikke vi skal spørre, men se det som en selvfølge at de trafikkregler vi i rettssikkerhetens navn har laget for forholdet mellom borgerne og de offentlige myndigheter ganske særlig bør gjelde for de av oss som i så høy grad er satt under myndighetenes kontroll.

Hvem kontrollerer så myndighetene? Et sterkt element i rettssikkerhetsbegrepet er kontrollen med myndighetsutøvelsen. En rekke institusjoner har tilsynsråd som skal fungere som kontrollinstans. Vi vet lite om hvordan de fungerer, men det er vel en utbredt skepsis til nytten de gjør. Jeg har selv sittet i tilsynsråd innenfor åndssvakeomsorgen, og vet at mine forutsetninger for å føre en reell kontroll med institusjonenes daglige liv var omtrent lik null. Der hvor klientene har sterke støtteorganisasjoner, f. eks. nå for-

eldrelagene innen omsorgen for de psykisk utviklingshemmede – der kan tilsynsrådene bety noe. Neppe så for fengslene. Innenfor helse- og sosialsektoren har vi fått adgang til domstolskontroll av visse vedtak, og det er nå foreslått også innenfor fengslene når det gjelder nektelse av prøveløslatelse. Tiden tillater ikke at jeg går inn på dette forhold i detalj, noen sterk rettsikkerhetsgaranti har vi imidlertid ikke erfaring for at domstolene er når de behandler saker etter rettergangslovens kapittel 33. Særlig innenfor lov om psykisk helsevern synes domstolene å sverge til legenes ord. Det har fra fengselshold også vært reist tvil om domstolene vil ta ansvaret for å gå imot fengselsmyndighetene hvis de har nektet en prøveløslatelse. Men så sjelden som det ventelig vil skje at spørsmålet blir brakt for retten, så kan vi jo forsøke. Praksis vil jo også si noe om våre domstoler.

Fengselsstyret har også tilsynsmyndighet over fangebehandlingen, og det er viktig at denne består fordi fengselsstyret handler på statsrådets ansvar, og statsråden er underlagt Stortingets kontroll. At kombinasjonen av rollene som kontrollør og arbeidsgiver ikke er helt enkel å forene, har vi jo sett tydelige bevis for her til lands i det siste. Denne situasjonen viser forøvrig at profesjonsstyrke på forskjellig vis kan krysse rettsikkerhetsspørsmålet. Vi har sett det ikke bare innenfor fengselsetaten. Vi har sett profesjoner som føler seg sterke nok til å gå ut i kamp for å tilføre sin sektor flere av samfunnets ressurser til glede også for klientene, men vi har også sett profesjoner som i atferdsterapiens navn setter sin behandlingsideologi over lov og forskrifter. Det bør være en fristende oppgave å se på virkningene av den sterke profesjonalisering innenfor forskjellige omsorgssektorer – også forsåvidt angår balansen mellom svake klienter og systemene.

Ser vi på årsmeldingene fra Stortingets ombudsmann er det klart at han fungerer som kontrollinstans, listen over saker han har behandlet innenfor fengselsvesenet er lang. I den innstilling som foreligger om Stortingets ombudsmann for forvaltningen og som ble avgitt i fjor av et utvalg der jeg selv var medlem, er ombudsmannens inspeksjonsvirksomhet tatt opp. Utvalget innhentet nærmere opplysninger om hvordan sentraladministrasjonen foretar inspeksjoner hos sine underliggende organer, og resultatet var nedslående. Kontroll med bruk av penger var man nøye med, men det øvrige tilsyn var det heller smått med, uten at fengselsetaten er særlig nevnt eller at jeg husker hvordan svarene falt ut for denne etaten. I den forbindelse uttalte utvalget bl. a.:

»Utvalget vil understreke at verken ombudsmannen eller utvalget kan behandle spørsmål om hvordan forvaltningen bør føre tilsynet med sin egen og underordnede organers administrasjon. Ombudsmannen er et kontrollorgan, ikke et overordnet organ i forvaltningen, og hans kontroll er etterfølgende. Normalt kan han ikke og skal han ikke uttale seg om saker eller spørsmål før forvaltningen har tatt standpunkt til dem.

Det ombudsmannen kan gjøre, er å se på hvordan administrasjonen og

tilsynet med den fungerer, og i tilfelle peke på mangler som måtte finnes, jfr. instruksens § 11.

At de sentrale myndigheter selv har tilsynsplikt, betyr imidlertid ikke at ombudsmannen er avskåret fra å foreta inspeksjoner i forvaltningen. Det både kan og bør han fortsatt gjøre når det er ønskelig for å få undersøkt en sak nærmere eller for å gjøre seg kjent med forhold som er i søkelyset, eller hvor situasjonen i seg selv gjør det rimelig med inspeksjon fra hans side.

Utvalget vil i denne forbindelse fremheve at enkelte forvaltningsområder utpeker seg på den måte at borgerne som berøres har særlig vanskelig for å verne sine rettigheter og sin integritet. Det gjelder f. eks. innenfor sosial- og helseforvaltningen og innenfor kriminalomsorgen. Disse forvaltningsområders klienter kan i større utstrekning enn ellers være ukjent med ombudsmannsordningen, og selv om de kjenner den, vil de bare i meget begrenset utstrekning ha forutsetninger for selv aktivt å vende seg dit med klage. Innenfor disse forvaltningsområder vil det derfor være en særlig oppfordring for ombudsmannen til å våke over at de sentrale myndigheter fører et forsvarlig tilsyn og ellers legger forholdene til rette for god saksbehandling og et tilstrekkelig rettsvern. Den særlige situasjon som foreligger her, kan i seg selv gi grunnlag for inspeksjoner, noe som også må tillegges vekt ved tildeling av ressurser til ombudsmannens administrasjon.«

Jeg har snakket om kontroll av myndighetsutøvelsen ved overordnet instans, ved domstol og ved ombudsmannen. Den demokratiske kontroll utøves delvis ved statsrådets parlamentariske ansvar, men vi har jo som kjent også en fjerde statsmakt – pressen, og med den den alminnelige opinion. Nå er det ikke en enkel sak å vekke den alminnelige opinion til fordel for lovbrytere og såkalte fengselsfugler, det er atskillig lettere for folk flest å identifisere seg med lovens håndhevere. Og for pressen kommer taushetsplikten inn som den store bøygen. Taushetsplikten som ikke bare beskytter fangen, men som også er en mur omkring selve fengslet.

I forarbeidene til taushetsbestemmelsene i forvaltningsloven er spesielt nevnt faren for at reglene skal bli brukt til vern for forvaltningen selv, beskytte den mot innsyn og kritikk:

»Når det gjelder bestemmelser til vern om offentlige interesser, vil gruppen --- presisere at siktemålet ikke må være å beskytte forvaltningen selv mot mulig ubehag og merarbeid, f. eks. ved at forvaltningssaker blir brakt fram til offentlig debatt. Ønsket om å sikre folks rettssikkerhet og deres adgang til å øve innflytelse på forvaltningens saksbehandling ligger bak partsoffentligheten i forvaltningsloven og prinsippet om alminnelig offentlighet i offentlighetsloven. Disse lover inneholder selv de unntak som er ansett nødvendige for å beskytte offentlige interesser, og det bør søkes unngått at unntaksreglene utvides ved bestemmelser i andre lover. Dette synspunkt kan få betydning også ved utformningen og tolkningen av bestemmelser som skal verne om den enkeltes personlige forhold eller ved visse drifts- og forretningsforhold: Man må legge vekt på at beskyttelse av forvaltningen ikke skal bli det reelle hovedinnhold i bestemmelsene.«

Betraktningene møtte ingen innsigelse på veien fram mot den vedtatte lov.

Enkelte særbestemmelser bryter mot det prinsipp at det bare er de private og personlige opplysninger som skal omgjerdes av taushetsplikten og at denne ikke skal beskytte forvaltningen mot kritikk. I en artikkel i 1972 i tidsskriftet »Lov og Rett« tok det daværende juridiske utvalg i Norsk for- ening for kriminalreform opp taushetsplikten innenfor fengslene, slik den er fastlagt i fengselslov og reglement. Etter fengselslovens § 7 omfatter taushetsplikten det tjenestemannen »i stillings medfør får vite om tjenesten, anstaltene og de innsatte«. Reglementet går enda lenger, her foreskrives det at taushetsplikten omfatter »alle forhold vedrørende anstalten og tjenesten som tjenestemannen har fått kjennskap til i stillings medfør eller på annen måte, og som kan ha betydning for anstaltens, tjenestemannens og de inn- sattes sikkerhet, og for at tjenesten kan utføres i ro og på hensiktsmessig måte«. Det er også uttrykkelig presisert at tjenestemannen ikke løses fra taushetsplikten om en innsatt meddeler at han ikke gjør krav på taushet om sitt forhold. I et rundskriv til nærmere forklaring av bestemmelsen sies det:

»Innsatte som føler seg i motsetningsforhold til samfunnet, anstalten eller enkelte av dens tjenestemenn, vil ofte være interessert i at de forhold de klager over, blir bragt til andres kunnskap. De vil hevde at de ikke gjør krav på noen hemmeligholdelse — tvertimot. Tjenestemennene bør være særlig oppmerksom på at de ikke løses fra sin taushetsplikt ved en slik hold- ning fra en innsatts side.«

Tydeligere kan det ikke sies at her skal taushetsplikten beskytte forvalt- ningen mot at kritikk slipper utenfor murene.

Artikkelen i »Lov og Rett« reiser endel spørsmål om hvorvidt reglene er i overensstemmelse med taushetspliktens utformning i fengselsloven, og viser at de også strider mot de tanker som utvalget til å utrede taushets- plikten i sosial- og skoleforvaltningen bar fram om hvilke interesser taus- hetsplikten skal beskytte. Om reglene blir endret ved oppryddingen i sær- lovene gjenstår å se, fengslene vil ventelig påberope seg de spesielle hensyn til sikkerhet som arbeidssituasjonen i fengslene krever, også ved utformin- gen av taushetsplikten. Men det er ikke bare innenfor fengselsvesenet det kreves taushet også om forhold som angår organet selv. Det er et ikke ukjent fenomen innenfor institusjonslivet, hva enten denne vidtfavnende taushetsplikt er instruksfestet eller ikke.

At plikten er tøyelig når sterke interesser ser seg tjent med å tale, fikk vi demonstrert i den debatt som utspant seg mellom ekspedisjonssjef i Feng- selsstyret Arne Haugestad og fengselstjenestemennenes organisasjon våren 1978. I denne diskusjon ga fengselstjenestemennenes representanter i masse- media opplysninger såvel om forholdene i anstaltene som om enkelte inn- satte som i hvert fall innenfor fengselsmiljøet måtte være lett identifiser- bare. Bortsett fra personopplysningene ble det aldri reist spørsmål om hvor- vidt det innebar brudd på taushetsplikten at tjenestemenn fortalte om gene-

relle forhold innenfor anstaltene. Her var det i en sterk organisasjons interesse å avdekke hva den mente var mislige forhold, og jeg vil anta at representantene anså det som sin selvfølgelige rett å framføre slike frimodige ytringer – hva jeg også mener det bør være. Men hadde pressen gått på for å få opplysninger de samme interesser så seg tjent med å holde skjult, ville lov og reglement gitt dem rikelig anledning til å stenge døra og nekte å uttale seg. Når sola skinner over institusjonene ved jubileer og andre festligheter, står døra åpen for pressen. Når det stormer har den svært lett for å gli i lås under henvisning til taushetsplikten.

Et spørsmål som har opptatt meg sterkt er rettssikkerhetsproblemene når fangene sendes ut av fengslene til forskjellig slag behandlingstiltak. Fengslene hører under justisforvaltningen, og selv om det er ting å utsette på lov og reglement og forskrifter så er administrasjonen forholdsvis sterkt regelorientert. Ikke så innen behandlingssektoren. Og der har en atskillig å hente i den Stortingsmelding nr. 32 jeg har brukt som utgangspunkt. Behandling er på de fleste områder i dagens Norge et rasjonert gode som ikke kan fås andre steder enn hos det offentlige. Og der stiller som alle vet fangene bakerst i køen. Man kan si at asylsuvereniteten er en anakronisme, og den som har sett behandlingssystemenes avstøttingsmekanismer når det gjelder de vanskeligstilte vil si ja og amen. Men det er ikke så enkelt. De mer subtile og frie behandlingsformer innenfor det psykiske helsevern har delvis skjedd på bekostning av de vanskeligstilte. Men jeg tror helsevernet må høres når det forteller at det er grenser for hva en institusjon makter å ta seg av av narkomane og voldsomme pasienter samtidig som den hjelper de mange. Igjen er det et spørsmål om fordeling av ressurser. Løsningen blir erfaringsmessig låste og fattige avdelinger eller spesialinstitusjoner som Reitgjerdet, der kontrollen med systemet og rettssikkerheten er langt dårligere enn i fengslet. Vi har sett det innenfor spesialskolesystemet, innenfor verneskolesystemet, innenfor helsevernet for de psykisk utviklingshemmede, innenfor psykiatrien, innenfor alkoholistsorgen – våre erfaringer er mange og smertefulde. Derfor står jeg f. eks. sterkt tvilende til velsignelsen av å heve den kriminelle lavalder og overlate dømt 15-åringer til barnevernet alene. Der vil de befinne seg i et system hvor vi *vet* at rettssikkerhetsgarantiene er tynne som løv, om de ikke da helt mangler. Det er en rekke problemer vi ikke har tenkt skikkelig gjennom når det gjelder særinstitusjoner og lovbruyeres forhold til slike institusjoner.

Er vi så enige om at økt rettssikkerhet er et ubetinget gode? Vi får sjelden noe gratis. Strenge krav til rettssikkerhetsmomentene *kan* – og jeg sier uttrykkelig *kan* – føre til rigiditet. Kravet om likhet i avgjørelsene kan kvele menneskeligheten hos de ansatte og føre til dårligere behandling av alle. Men jeg synes vi har langt igjen før denne faren blir reell. På den annen side er det selvfølgelig sterkt begrenset hva økt rettssikkerhet kan bety innenfor et system der målsettingen er kontroll og straff.